FAGFELLEVRDERT

STAT OG NYE MEDIER:

RTÜK i Tyrkiet

Fremkomsten af nye medier i Mellemøsten har skabt fokus på disses indvirkning på samfund, politik og stat. Særligt nye mediers udfordring af autoritære statseliter er blevet fremhævet. Som denne artikel om RTÜK viser, kan samspillet mellem stat, politiske eliter og nye medier dog også medvirke til at reproducere statens betydning.

Daniella Kuzmanovic er adjunkt ved ToRS, Center for den nye islamiske offentlighed, Københavns Universitet.

gennem statslige medieinstitutioner.² Selvom de fleste analyser oplagt nok fokuserer på nye medier og medieaktører, kan det derfor være relevant at fokusere på bevægelser omkring de statsinstitutioner, der regulerer nye medier, for at forfølge *effekten* af disse medier. Denne artikel ser på det statsorgan som regulerer privat TV- og radiosending i Tyrkiet, Det øverste råd for radio og TV (Radyo ve Televisyon Üst Kurulu, RTÜK). Formålet er at vise, at selvom nye medier har medvirket til at udfordre en traditionel statselite i Tyrkiet, har de komplekse relationer mellem statsinstitutioner, traditionelle statseliter, politiske udfordrere, og nye medier samtidig medvirket til at reproducere betydningen af staten som primær reguleringsagent og som omdrejningspunkt for politik.

Nye medier har haft betydning for den politiske udvikling også i Tyrkiet. De har skabt behov for en ny statslig reguleringsmyndighed (RTÜK). Derudover udgør det gradvise brud med et statsligt monopol på TV- og radiosending efter 1989 én af flere udviklinger, der har undergravet en kemalistisk statselites dominans. Monopolbruddet medvirkede til at udvikle og artikulere alternative, etniske, religiøse, sociale, samt politisk-ideologiske identiteter,³ og skabe plads til kritik af statseliten.⁴ Kulminationen var valgsejren til det proislamske Retfærds- og Udviklingsparti (AKP) i 2002, og partiets efterfølgende magtkonsolidering, i såvel parlamentarisk sammenhæng, som i en række statsorganer. Hvad angår Tyrkiet er det således væsentligt at forstå, hvordan en ny politisk elite har kunnet konsolidere sig gennem overtagelse og genstrukturering af statsorganer, såsom RTÜK. Relationen mellem stat, traditionelle statseliter, politiske udfordrere og nye medier spiller

TEKST: Daniella Kuzmanovic

ET MARKANT TRÆK ved udviklingen i Mellemøsten de seneste årtier har været fremkomsten af såkaldt nye medier, såsom privat, (trans)nationalt TV, og internet. Det «nye» refererer ikke kun til teknologiske nyudviklinger, men til mediernes sociale brug og deres effekt på samfund og politik. I en skelsættende antologi definerer socialantropologerne Dale F. Eickelman og Jon W. Anderson blandt andet nye medier med reference til deres rolle som medium for artikulation af alternative identiteter der virker udenom staten, og til deres effekt som noget der undergraver autoritære statselitters traditionelle kontrol med massemedier.¹ De to påpeger dog samtidig, at relationerne mellem nye medier, stat og statseliter er langt mere komplekse. Statseliter har således søgt at opretholde deres magt ved at «kolonisere» det alternative

sig altså blandt andet ud gennem staten i Tyrkiet. Hvor RTÜK tidligere ansås for at være en af den kemalistiske elites magtbaser, opfattes rådet nu som AKP-domineret.⁵ RTÜK bliver derfor af AKPs forskellige politiske modstandere beskyldt for at tjene en ny magtelite frem for offentlighedens interesse.

Beskyldningerne og den historiske erfaring af RTÜK undergraver rådets legitimitet som offentlighedens tjener. Spørgsmålet er dog, om denne udfordring af RTÜKs legitimitet samtidig er en bredere udfordring af stat som omdrejningspunkt for politik, eller kun af specifikke elites brug af statsinstitutioner? Artiklen hævder, at betydningen af staten reproducere trods delegitimering af RTÜK. Denne indsigt er inspireret af socialantropologen Yael Navaro-Yashin, der i en fremtrædende monografi om politisk kultur i Tyrkiet argumenterer for, hvordan forståelser af staten som primær reguleringsagent, og som omdrejningspunkt for politik, reproducere gennem kritik af stat og statseliter.⁶ Kritikken af staten knytter an til den historiske erfaring af hvad staten faktisk er og gør i Tyrkiet, men som kritik giver det kun mening når den historiske erfaring samtidig sættes i forhold til implicitte forestillinger om hvordan stat ideelt set virker. I tilfældet RTÜK refererer den fortsatte kritik af rådet for politisk motiveret regulering ind i idealforestillinger om hvad et statsligt organ er. Disse forestillinger handler om uafhængighed, upartiskhed og det at tjene offentligheden. AKP medvirker ydermere til at reproducere betydningen af stat som omdrejningspunkt for politik ved at insistere på opretholdelsen af eksisterende statsinstitutioner, og dermed af statens rolle som primær reguleringsagent vis-

vis samfundet. Dermed bliver statsinstitutioner samtidig fortsat primært objekt for forskellige aktørers politiske agens.

RTÜK og medieforbrug i Tyrkiet

I det omfang tyrkere kender til RTÜK, forbinder de fleste rådet med censur. Det skyldes dels, at når RTÜK debatteres offentligt er der fokus på de indgreb RTÜK foretager mod sendinger. RTÜKs indgreb kobles her sammen med andre eksempler på medie-censur, såsom de domstols-baserede forbud mod flere internetsider, eller de mange verserende retssager mod journalister.⁷ Følgende citat fra et interview med en venstreorienteret civilsamfundsaktivist vidner om, hvordan RTÜK forstås i kontekst af censur og selvcensur, som så i denne aktivists forståelse involverer interessesammenfald mellem politiske og økonomiske aktører:

“Lad det være RTÜK, eller ejerne, eller regeringen, eller staten. Så mange journalister kan ikke sige det de vil i Tyrkiet i dag. De skal altid tænke på, hvad de siger. Det bliver ved. Kun få er modige ... Der er mange, som gør et godt job, jeg mener som ikke vil være i lommen på nogen. Men de kan ikke flygte. De tænker på at miste deres arbejde eller komme i fængsel, eller værre. Sådan er situationen. Ingen forandring. Så ser du, de bliver påvirket og bruger bløde formuleringer, eller lader det ligge.”

Spg: *Hvad er RTÜKs rolle, det giver jo ikke straffe til enkelte mediearbejdere?*

“RTÜK er del af det, fordi det påvirker ejerne. Du har ret, det giver ikke straffe til enkelte journalister, det er ikke som straf-loven eller presseloven. Men rådet kan stadig suspendere udsendelser for at beskytte national sikkerhed eller offentlig moral. Fortæl mig om den ejer som siger

‘pyt med det’, hvis en udsendelse suspenderes og de ikke kan sende reklamer. Fortæl mig om den ejer som ikke siger, det må ikke ske.”⁸

Kendskabet til RTÜK skyldes dog også den måde hvorpå RTÜKs sanktioner erfares på hverdagsniveau, når tyrkere forbruger audiovisuelle medier. Indtil for få år siden var en særdeles brugt sanktionsmulighed inddragelse af sendetilladelse i 24 timer. Skiftede man mellem TV-kanaler, stødte man ganske ofte på en kanal uden program, hvor en hvid rulletekst kørte henover en sort skærm. Teksten fortalte, at sendingen var midlertidigt suspenderet grundet en RTÜK-kendelse. I et land hvor 98 procent af husholdningerne har TV og flertallet dagligt ser tre timers TV eller mere, har mange således førstehåndserfaring med RTÜKs sanktionspraksis.⁹

RTÜK er en af ni statslige reguleringsmyndigheder i Tyrkiet.¹⁰ RTÜK blev oprettet i 1994 med henblik på at skabe et organ til at regulere de nye private TV- og radio-kanaler, der så dagens lys efter bruddet med tyrkisk statsligt TV og radios (TRT) audiovisuelle mediemonopol. Dette brud skete i 1989, da et par satellit-TV-kanaler begyndte at sende til tyrkiske seere på udenlandske sendetilladelser. Bruddet blev endeligt i 1993, da de første private kanaler fik tyrkiske sendetilladelser. I dag er private TV-kanaler som Kanal D, ATV og Show en markant del af det audiovisuelle landskab.¹¹ Der er nu, udover de fire statslige kanaler, 24 private landsdækkende TV-kanaler og 36 radiostationer. Desuden findes en række regionale og lokale medier.¹²

I begyndelsen af 1990’erne stod det klart, at der var behov for en ny statslig reguleringsmyndighed til at håndtere

ændringerne i det audiovisuelle medielandskab. Det gjaldt både administration og distribution af sendetilladelser, overvågning af mulig monopoldannelse, og regulering af regler vedrørende reklamesending. Men det gjaldt også i forhold til at sikre, at transmissioner «udøves i en public service (*kamu hizmeti*) forståelse i overensstemmelse med loven, forfatningens generelle principper, [...] national sikkerhed (*milli güvenli i*) og fremherskende moralske (*ahlâk*) værdier», som lov 3984 af 20. april 1994 der er rammeloven for RTÜK udtrykker det.¹³ Der er forskellige måder hvorpå RTÜK kan regulere medieudbud og -for-

*I det omfang tyrkere kender
til RTÜK, forbinder de fleste rådet
med censur.*

brug. RTÜK bestemmer i princippet hvilke TV- og radiostationer, der gives licens. Ifølge medieforsker Mine Gencel-Bek har RTÜK dog indtil for nylig ikke systematisk brugt frekvensallokering som styringsmekanisme, men har forsømt at sikre mediepluralisme og undgå ejerskabskoncentration. Sidstnævnte er et væsentligt problem i Tyrkiet, hvor få holdingselskaber, anført af *Dogan*, dominerer mediemarkedet.¹⁴ Hvad angår forsøg på at influere indhold og medieforbrug har RTÜK været anderledes aktive. I første omgang gennem sanktioner overfor programindhold, og i de seneste år også i form af generelle forbrugeroplysninger om programmets målgrupper, for eksempel det såkaldte «smart sign symbol system» introduceret i 2006 som led i EU-harmoniseringen på forbrugerrettighedsområdet.¹⁵

RTÜK har forskellige sanktionsmuligheder overfor sendinger som ikke lever op til loven, fra midlertidige inddragelser af sendetilladelser, over suspendering af specifikke programmer, til bøder og advarsler. Kigger man på de årlige rapporter fra RTÜK, varierer antallet af årlige sanktionskendelser.¹⁶ Almindeligvis ligger antallet dog mellem 250 til 300 per år. Langt den mest benyttede sanktionsform er advarslen, og den næstmest benyttede er forskellige former for inddragelse af sendetilladelser.¹⁷ RTÜK har efter 2002 gradvis afviklet brugen af sidstnævnte sanktionsform.¹⁸ I 2008 blev RTÜKs muligheder for at benytte inddragelse af sendetilladelser indskrænket, idet Statsdomstolen (*Dan tay*) nu skal godkende kendelsen.

Suspendering er i dag ikke lig sort skærm, idet RTÜK nu i stedet pålægger kanaler at sende et særligt produceret program af offentlig interesse. Programmet må ikke afbrydes af reklamer, hvilket koster seere og tabte reklameindtægter.¹⁹ Disse ændringer piller dog ikke ved, at netop sanktionspraksisser er omdrejningspunkt for den fremherskende erfaring af hvad RTÜK er blandt tyrkere, og derfor også del af en forståelse af hvad statslig intervention og interventionspraksis vil sige.

Offentlighedens eller magtens tjener?

Lov 3984 definerer RTÜK som et «autonomt og uafhængigt» råd, der har til hensigt at «tjene offentligheden».²⁰ RTÜK defineres således juridisk set som del af det der i klassisk forstand forstås som stat. Men spørgsmålet om hvis interesse RTÜK i virkeligheden tjener er et afgørende omdrejningspunkt i offentlige diskussioner om rådet. Spørger man RTÜK selv, er rådet i dag både autonomt og uafhængigt. De

nyligt reviderede, formelle strukturer omkring rådet spiller en central rolle for dette argument. Under et interview udlagde en repræsentant for RTÜK det således:

“Autonomien er både i forhold til økonomi og administration, både budget og måden der administreres på. RTÜK modtager ingen økonomiske midler fra regeringen, og regeringen har ingen ret til at intervenere overfor RTÜK, fordi rådet ikke er afhængigt af finanslovsmidler. Budgettet kommer ikke fra parlamentet, så regeringen har ingen magt over os [RTÜK finansieres gennem indkrævning af fem procent af medieejernes indtægter fra reklamer, det sænkes snart til tre]. Et andet aspekt er, at beslutningerne i rådets bestyrelse ikke skal godkendes af parlament eller præsident. Noget tredje er, hvordan vi udnævner medlemmer til bestyrelsen, så alle er repræsenteret [ni medlemmer valgt fra parlamentet proportionelt i forhold til et partis pladser]. Men når de er valgt, har ingen minister ret til at fjerne dem eller diskutere trufne beslutninger.”

Spg: *Hvad når der kommer valg og parlamentet måske ændrer sig, vil alle nuværende seks AKP-valgte medlemmer så bare fortsætte?*

“Medlemmerne vælges for seks år. Men hvert andet år kan en tredjedel af bestyrelsen skiftes ud for at afspejle sammensætningen i parlamentet. Det ligner helt den måde, hvorpå disse råd fungerer i andre europæiske lande.”²¹

Min hensigt med interviewudsnittet er *ikke* at belyse, hvorvidt rådet er uafhængigt eller ej, men at belyse hvordan uafhængighed etableres. Et afgørende element, er her at beskrive transformationen fra parlamentsmedlem til RTÜK-bestyrelsesmed-

I juli 2005 gav RTÜK to musikkanaler en advarsel for at vise musikvideoen til sangen *Sarısınım* af Gülsen Bayraktar. Ifølge rådet var videoen «i modstrid med samfundets værdier og baner vej for sexuel udnyttelse».

lem. Den transformation hviler på en forståelse af, at en person løftes ud af vedkommendes politiske og finansielle netværk og dermed ud af en situation hvor vedkommende tjener særinteresser. For at sikre transformationen, bakkedes den op af institutionelle tiltag, som på papiret forhindrer at RTÜK-bestyrelsen og enkeltmedlemmer kan presses af politiske interessenter. Endelig påpeges det, at rådet er blevet restruktureret i overensstemmelse med hvordan det fungerer «i andre europæiske lande», hvilket her bliver kilde til yderligere legitimitet. RTÜK-repræsentanten lagde under hele interviewet stor vægt på, at RTÜK de seneste år er blevet omformet med henblik på at leve op til EU-direktiver som beskrevet i forhandlingskapitel 10 om informationssamfundet.

Repræsentanten søgte gennem hele interviewet, at beskrive RTÜKs historie som én hvor rådet er gået fra at tjene særinteresser til at blive uafhængigt. Han kobler så dette til den nuværende regerings EU-politik. I den henseende taler han ind i en

bestemt forståelse af politisk forandring, hvor AKP ses som medvirkende til at genetablere statsorganers integritet som offentlighedens tjener. Før var de redskaber for den kemalistiske elites særinteresser, men nu genetableres disse organers uafhængighed og troværdighed. Samme forståelse fik jeg indblik i under et interview med et parlamentsmedlem fra AKP. Her forklarede vedkommende, hvordan RTÜK tidligere havde tjent særinteresser, men at AKPs ambition netop er at etablere den uafhængighed der kræves af et organ som RTÜK, for at det kan nyde folkets «tillid». De forskellige revideringer af RTÜK-loven blev her forklaret som led i en demokratisering af Tyrkiet med EU-harmoniseringen som ramme, og som led i et opgør med et antidemokratisk tankemønster hos en elite, der havde skabt afstand mellem stat og folk i Tyrkiet.²²

Begge udtalelser afspejler, hvordan RTÜKs legitimitet som reguleringsaktør søges etableret gennem at påpege hvordan rådet nu omformes i henhold til idealfore-

RTÜK mente det forvirrede børn og var skadeligt for familie-værdier at se transvestiten Huysuz Virjin i primetime.

stillingen om hvad et statsorgan er og hvilke interesser det tjener.

De revisioner af lov 3489 der henvises til, har ændret såvel sanktionspraksisser som bestyrelsens sammensætning. RTÜKs bestyrelse består i dag af ni medlemmer valgt fra parlamentet proportionelt på baggrund af repræsenterede partiers mandantantal. Tidligere havde bestyrelsen fem medlemmer fra parlamentet, og derudover blandt andet et medlem fra Rådet for Højere Uddannelser (YÖK) samt fra Det Natio-

nale Sikkerhedsråd (MGK), to statsorganer der traditionelt har været domineret af den kemalistiske elite. RTÜK-bestyrelsens sammensætning blev foreslået ændret i 2004. Men ændringen blev først for nyligt implementeret, idet tidligere præsident Ahmet Necdet Sezer (2000–2007) nedlagte veto mod lovændringen. Sezer var kendt som en stærk modstander af AKP og anses, med henvisning til hans tidligere post som præsident for Forfatningsdomstolen, som del af den kemalistiske elite. Hans veto blev derfor i Tyrkiet opfattet som signal om, at han bekæmpede hvad han anså som en AKP-magtkonsolidering. Men Sezer havde faktisk allerede i 2001, før AKP, nedlagt veto mod andre revisioner af RTÜK-lovene, som han mente var anti-demokratiske eller truede nationale interesser.²³

Ændringer i lovene, og svarene herpå, er centrale, fordi de af forskellige politiske aktører bliver tolket som udtryk for andre politiske aktørers intentioner og interesser, og samtidig reproducerer vigtigheden af RTÜK som locus for politik. I tilfældet RTÜK bliver lovændringer af AKPs forskellige kritikere set som led i en politisk magtkonsolidering. Disse kritikere deler en frygt for hvad de ser som AKPs stigende kontrol med en række statsorganer, herunder RTÜK, men har forskellige syn på hvordan udviklingen skal læses. Blandt såkaldte neo-kemalister, som promoverer kemalismens nationalisme, sekularisme og modernisering, men definerer sig selv som udenfor staten selv når de støttes af eksempelvis militæret, tolkes udviklingen som en direkte trussel mod de principper Tyrkiets grundlægger Mustafa Kemal Atatürk definerede, og som et anslag mod den nationale integritet.²⁴ CHP har politisk repræsenteret dette segment. Her bliver en

stærk stat nødvendig, omend af nød, ikke af lyst, til at fastholde sekularisme og modernisering i kampen mod anti-kemalistiske kræfter, der vil overtage staten.²⁵

Et venstreorienteret (tyrkisk og kurdisk), samt center-højre liberalt kritisk segment ser derimod mere udviklingen som en bevægelse fra én autoritær statselitær tradition til et nyt slags politisk formynderi med religiøst-konservative overtoner.²⁶ De er kritiske over for autoritære tendenser generelt, og RTÜK har i deres øjne aldrig kunnet betragtes som autonomt i forhold til skiftende magteliter. En fremtrædende tyrkisk journalist og klummeskribent, Mehmet Ali Birand, har i flere år været stærkt kritisk overfor RTÜK.²⁷ Han repræsenterer et center-højre liberalt segment, som kombinerer skepsis over for AKPs anti-demokratiske tendenser med en kritik af kemalister og neo-kemalistes mangel på anerkendelse af AKPs opgør med en statslig autoritær tradition. Samtidig lægger han afstand til venstreorienterede, samt neo-kemalistes anti-imperialistisk drevne skepsis over for tyrkisk integration med omverdenen. I en nylig klumme gav han følgende opfordring til RTÜKs nye bestyrelse:

*RTÜK som institution bør gøre sig fri fra at være slavebundet af hvad den politiske administration, militæret, parlamentsmedlemmer eller nogen som helst anden siger.*²⁸

Birand opfordrer med andre ord rådet til at gøre sig fri af alle interesser og dermed leve op til hvad en stat i hans øjne ideelt set er. Til forskel fra Birand er venstreorienteredes ærinde, af historiske årsager (12. september 1980), derimod snarere et bredt opgør med staten og dets institutioner som

sådan, idet staten er lig med den statsautoritære, militaristiske tradition inklusiv undertrykkelsen af kurdisk identitet. De fastholder, at råd som RTÜK ingen berettigelse har. Alligevel understreger mange, at der skal være en eller anden form for statslig regulering for at imødegå ejerskabskoncentration og sikre mediepluralisme. Men det skal være et helt nyt råd på basis af en ny forfatning.²⁹ På den vis består ideen om statsregulering.

RTÜKs kursændring?

Afvisningen af RTÜK som autonom og uafhængig konstrueres særligt med reference til forskellige historiske erfaringer af RTÜKs sanktionspraksisser. Udvalgte kendelser læses som symbolske handlinger, der udtrykker rådets politiske observans. I en artikel om RTÜKs sanktionskendelser fra 1995 til 2002 (før AKP), argumenterer politologerne Tansu Demir og Efraim Ben-Zadok for, at RTÜK har bedrevet politisk motiveret regulering med fokus på indgreb mod islamistisk propaganda og kurdisk separatisme. Forfatterne påpeger, at spørgsmål om national sikkerhed – traditionelt et primært ærinde for den kemalistiske elite og artikuleret netop gennem disse to områder – også har været førsteprioritet for RTÜK, og at det afspejler rådets politiske natur.³⁰

Spørger man AKPs forskellige kritikere er de enige om at rådet bedriver politisk motiveret regulering, og påpeger samtidig at RTÜKs sanktionspraksis er skiftet efter bestyrelsen blev AKP-domineret. Omend der stadig er fokus på national sikkerhed, er det ifølge kritikerne blevet suppleret med fokus på moral, familie og seksualitet, hvilket ifølge kritikere afspejler AKPs forsøg på at udbrede religiøst-konservative

værdier. Det har endnu ikke været muligt at producere komparativt materiale til Demir og Ben-Zadok for perioden efter 2002, og dermed identificere en eventuel praksisændring. Siden 2008 har RTÜK dog publiceret beslutningsreferater, der viser hvilke sektioner i lovgivningsgrundlaget enkeltkendelser hviler på.³¹ Klassificerer man kendelserne fra 29. juli 2008 til medio december 2010 fremgår det, at kendelserne især bygger på tre sektioner i lov 3984. Den mest anvendte omhandler antallet af

*De RTÜK-kendelser som tillægges
symbolsk vægt, er kendelser der
handler om moral.*

reklameblokke under udsendelser, samt forbuddet mod hemmelige reklamer (Kapitel 21). Den næstmest brugte omhandler beskyttelse af børn og unge mod sendinger, som udgør en fare for deres fysiske velvære og psykiske balance (Kapitel 2, stykke 4(z)). Den tredje mest anvendte er Kapitel 2 stykke 4s generelle paragraf, der omhandler beskyttelsen af offentlige og nationale interesser, og henviser til såvel national sikkerhed, som til samfundets moralske værdier. RTÜKs opprioriterede fokus på reklamer, samt på beskyttelsen af børn og unge blev bekræftet af en RTÜK-repræsentant, som forklarede skiftet med en harmonisering i henhold til EU-landenes generelle reguleringslinje.³² Policy skift forklares således ikke af RTÜK selv som resultat af nye religiøst-konservative, politiske elites fokus på moral. Den opfattelse deler AKP-kritikere ikke.

De RTÜK-kendelser som har offentlig bevågenhed og tillægges symbolsk vægt, er

kendelser der handler om moral. Et eksempel er en advarsel RTÜK i juli 2005 gav to musikkanaler for at vise musikvideoen til *Sarısinim* (min gyldne eller blonde mand/kvinde) af Gülsen. Ifølge rådet var videoen «i modstrid med samfundets værdier og baner vej for sexuel udnyttelse».³³ Det kom frem, at ét bestyrelsesmedlem i rådet, Saban Sevinç fra CHP, havde stemt imod kendelsen. Sevinç begrundede det med, at «vi må udvikle os, hvad angår samfundets værdier». Det afspejler et syn på kendelsen som udtryk for et konservativt og tilbagestående (læs: religiøst) værdisæt.³⁴ Kendelsen var den første efter den nye niperpersoners, AKP-dominerede bestyrelse i RTÜK tiltrådte. Den blev derfor fremhævet som indikator for RTÜKs fremtidige prioritetsområder. Sagen er en af flere kendelser, der sidenhen har grebet ind overfor film, musikvideoer og programmer med henvisning til, at de står «i modsætning til samfundets nationale og moralsk-spirituelle værdier og tyrkisk familiestruktur», eller er «obskøne».

Et eksempel på en internationalt profileret sag er forbuddet mod afspilning af videoen til «Love, sex and magic» med Ciara og Justin Timberlake i 2009. Forbuddet fik ejeren af en af de berørte musikkanaler til at kalde forbuddet en «anakronistisk» praksis der vil gøre Tyrkiet til grin.³⁵

En yderst omdiskuteret sag i Tyrkiet var påbuddet om, at det tyrkiske svar på Dame Edna, Huysuz Virjin (den iltre jomfru), ikke måtte optræde i dametøj i primetime, idet RTÜK mente det var skadeligt for familieværdier, og forvirrede børn. Huysuz Virjin havde dengang allerede i flere år været en populær vært i et primetimeprogram, hvor Tyrkiets bedst kendte transsexuelle, Bülent Ersoy, også medvirkede.

Modstanderne af regeringspartiet forbandt dette «kup» direkte til statspromovering af religiøs konservatisme.³⁶ Det seneste særdeles omdiskuterede indgreb, er RTÜKs advarsel til Show TV om fremstillingen af sultan Süleyman den Prægtige i serien *Muhte em Yüzyıl* (Det prægtige århundrede). Fremstillingen blev af RTÜK karakteriseret som en besudling af en historisk person og i strid med «samfundets nationale og moralsk-spirituelle værdier og tyrkisk familiestruktur».³⁷ Det særlige ved sagen er, at en højstående AKP-minister dagen efter det første afsnit sendtes, offentligt kritiserede seriens vanærende fremstilling af sultanen, og sagde at «de ville gøre det nødvendige» for at stoppe den.³⁸ RTÜKs efterfølgende sanktion udstillede således i flertallets øjne, at RTÜK er AKPs og ikke folkets tjener.

Udover det forestillede fokus på moral, seksualitet og familieværdier, har særligt venstreorienterede og center-højre liberale kritikere af AKP hæftet sig ved en fortsat anti-demokratisk censurpraksis omkring nationale sikkerhedsspørgsmål. En fremtrædende sag var regeringens diktat til RTÜK om at sanktionere mediernes rapportering fra sammenstød mellem PKK og tyrkiske sikkerhedsstyrker efter drabet på 15 tyrkiske soldater i oktober 2007. Regeringen bedømte, at fortsat rapportering udgjorde en trussel mod den offentlige orden og negativt influerede på samfundets moralske og mentale velbefindende.³⁹ Regeringen har ret til at pålægge RTÜK at intervenere hvis nationens sikkerhed trues, men interventionen blev stærkt kritiseret.⁴⁰ De to kritiske grupper sporer her en kontinuitet mellem dengang rådet var domineret af den kemalistiske elite og nu. De ser de stadige indgreb i relation til det kurdiske

spørgsmål, men også eksempelvis debatter om det armenske spørgsmål, som udtryk for, at liberaliseringer kun foretages i den udstrækning det gavner regeringspartiet, og ikke som AKP selv påstår, som led i en demokratisering.⁴¹

Også RTÜKs rolle i forhold til ejerskabsstrukturen i tyrkiske medier fremhæves af kritikere. Neo-kemalister ynder at tale om RTÜKs rolle i forbindelse med inddragelsen af Kanal Türks sendetilladelse kort før parlamentsvalget i 2007. Kanalen var kendt som talerør for den kemalistiske elite og neo-kemalisterne. Derfor mener de, at kanalens lukning var regeringsinitieret censur.⁴² Det senere salg af Kanal Türk til Koza-gruppen, med tætte relationer til AKP, har bekræftet kritikerne i, at AKP har en bevidst strategi om censur mod al kritisk opposition, og at relationer mellem storkapital og partipolitik er afgørende i den forbindelse.⁴³

RTÜK kontinuitet og forandring

Udviklingerne i og omkring RTÜK illustrerer et særligt aspekt ved *effekten* af nye medier. Det viser, hvordan samspillet mellem statsinstitutioner, traditionelle statseliter, politiske udfordrere, og nye medier kan medvirke til at reproducere statens betydningspunkter. Denne reproduktion har to omdrejningspunkter. For det første medvirker den nye politiske elites insisteren på RTÜKs vigtighed, til at genetablere statsinstitutioner som primær reguleringsagent i forhold til samfundet. Kritikken af relationen mellem AKP og RTÜK understøtter dette ved at referere ind i en forståelse af hvordan et statsligt organ ideelt set virker, snarere end at delegitimere statslig regulering som sådan. For det andet vidner diskussionerne af RTÜK om, hvordan rådet tilskrives

agens og bliver objekt for forskellige aktørers politiske handlen. Således indskriver disse aktører sig i staten og reproducerer staten som omdrejningspunkt for politik i Tyrkiet.

• f •

Artiklen bygger på interview med otte civilsamfundsorganisationer, som arbejder med medier og ytringsfrihed, to interview med RTÜK, samt interview med repræsentanter for fire politiske partier. De blev udført som led i et større feltarbejde om mediehistorie i Tyrkiet i efteråret 2010. Forfatteren takker Det Svenske Forskningsinstitut i Istanbul for legat. Forfatteren takker også de anonyme fagfæller for kommentarer.

- 1 Eickelman, D. and J. W. Anderson: "Preface", i Eickelman and Anderson (eds.): *New media in the Muslim world*. Bloomington: Indiana University Press, 2003, s. xiii.
- 2 Ibid, s. x.
- 3 Öncü, Ayse: "Packaging Islam: Cultural politics on the landscape of Turkish commercial television", *Public Culture*, vol. 8, no. 1, 1995, s. 51-71; Çaha, Ömer: "The role of the Media in the Revival of Alevis Identity in Turkey", *Social Identities*, vol. 10, no. 3, 2004, s. 325-338; Yavuz, Hakan: "Media Identities for Alevis and Kurds in Turkey", i: Eickelman og Anderson (eds.), 2003.
- 4 Alpay, ahin: "Two Faces of the Press in Turkey: The Role of the Media in Turkey's Modernisation and Democracy", i Kerslake, Öktem and Robins (eds.): *Turkey's engagement with the modern: Conflict and change in the twentieth century*. New York: Palgrave Connect, 2010; Gencel-Bek, Mine: "Changing Media and Public Sphere in Turkey: The Role of the State, Market and EU Candidacy", i Gripsrud and Weibull (eds.): *Media, Markets & Public Spheres: European Media at the Crossroads*. Bristol: Intellect, 2010.
- 5 Gencel-Bek 2010, s. 184; Dogan Tiliç, L.: "Goodbye to Freedom? A survey of media freedom across Europe", *I Country Report: Turkey* (The Association of European Journalists), 2007, s. 64; *KAS democracy report 2008*, s. 192 <http://www.kas.de/wf/en/33.14855/> (12.09.2010).
- 6 Navaro-Yashin, Yael: *Faces of the State: Secularism and Public Life in Turkey*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2002, s. 171-172.
- 7 KAS 2008.
- 8 Interview Istanbul, 10.11.2010.
- 9 World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/IT.TVS.HOUS.ZS>, (15.12.2010).
- 10 Zenginobuz, E. Ünal: "On Regulatory Agencies in Turkey and Their independence", *Turkish Studies*, vol. 9, no. 3, 2008, s. 475-505.
- 11 Se www.medyatava.net (5.1.2011) for ratingtal, statslige kanaler er dog ikke med.
- 12 16 regionale og 224 lokale TV-stationer, 108 regionale og

944 lokale radiostationer. KAS 2008, s. 190.

- 13 Kapitel 4, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=8e56c98d-eofd-4c25-a9c4-1c615a431b71 (07.01.2011).
- 14 Gencel-Bek 2010, Alpay 2010.
- 15 Renda, Andrea, Selen Guerin and Emreh Arbak: "EU-Turkey accession negotiations: Impact assessment of chapter 10 on information society and media", *CEPS special report*, 2009, <http://www.ceps.eu/book/eu-turkey-accession-negotiations-impact-assessment-chapter-10-information-society-and-media> (15.12.2010).
- 16 Færrest indgreb i 1996 og 1997, 148 henholdsvis 165 indgreb, flest indgreb i 1999 og 2004, 537 henholdsvis 638 indgreb (*Radio ve Televizyon Üst Kurulu'nun TBMM plan ve bütçe komisyonu'na sunulan 2005 yılı tahmini bütçesi ve 2003 yılı kesin hesabi ve 2004 yılı faaliyetleri hakkında rapor*, RTÜK 2005, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=c58ed18f-37af-4007-85b5-464ef2de3022 (15.12.2010)). Det høje antal afspejler Abdullah Öcalans fængsling (1999) og PKKs ophævelse af en ensidig våbenhvile (2004).
- 17 RTÜK 2005; RTÜK 2008.
- 18 I 2002 indebar 127 ud af 240 sanktioner midlertidig inddragelse af sendetilladelsen, i 2003 var det 22 ud af 247 og i 2004 57 ud af 638 sanktioner (RTÜK 2005).
- 19 Interview Ankara, 14.12.2010.
- 20 Kapitel 3, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=8e56c98d-eofd-4c25-a9c4-1c615a431b71 (07.01.2011).
- 21 Konstrueret fra noter, interview RTÜK, Ankara 14.12.2010.
- 22 Interview, Ankara 21.10.2010.
- 23 Özbudun, Ergun and Ömer Faruk Gençkaya: *Democratization and the Politics of Constitution-Making in Turkey*. Budapest: CEU Press, 2009, s. 67.
- 24 Özyürek, Esra: *Nostalgia for the Modern*. Durham: Duke University Press, 2006, s. 18.
- 25 Bora, Tanıl: "Nationalist discourses in Turkey", *South Atlantic Quarterly*, 102, 2003, s. 439.
- 26 Do an Tiliç, 2007, s. 64.
- 27 Birand, Mehmet Ali: "AKP should recind behind RTÜK decision," *Turkish Daily News*, 10.05.2005, <http://www.hurriyetdailynews.com/h.php?news=mehmet-ali-birand-akp-should-recind-rtuk-decision-2005-05-10> (25.02.2011).
- 28 Birand, Mehmet Ali: "RTÜK is not your Police Officer," *Hürriyet Daily News*, 11.01.2011, <http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=rtuk-is-not-your-police-officer-2011-01-11> (21.02.2011).
- 29 Interview Istanbul, 9.11.2010 samt 10.11.2010.
- 30 36 procent af kendelserne 1995-2002 omhandlede islamsk propaganda eller kurdisk separatisme, men de 36

procent stod for 93 procent af alle inddragelser af sendetilladelse. Demir, Tansu and Efraim Ben-Zadok: "Politically Driven Regulation and Enforcement: Monitoring Kurd and Fundamentalists Broadcast in Turkey", *Administration & Society*, vol. 39, no. 2, 2007, s. 276-278.

- 31 Kendelser, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=3e3023f4-04d8-407b-844c-ad928fc51126 (15.12.2010).
- 32 Interview Ankara, 14.12.2010.
- 33 "Yeni RTÜK'ten Gül en'e Yasak," *Haber 7*, 28.07.2005, <http://www.haber7.com/haber/20050728/Yeni-RTUK-ten-Gulsene-yasak.php> (13.12.2010).
- 34 Ibid.
- 35 "RTÜK'ten Timberlake Yasa 1," *Milliyet*, 5.09.2009, <http://magazin.milliyet.com.tr/rtuk-ten-timberlake-yasagi/magazin/haberdetayarsiv/29.08.2010/1135841/default.htm> (22.09.2010).
- 36 *Milliyet* 2.11.2007, <http://www.milliyet.com.tr/2007/11/02/magazin/yzali.html> (22.09.2010).
- 37 <http://www.cnnturk.com/2011/turkiye/01/12/rtuk.muhtesem.yuzyili.uyardi/602975.0/index.html> (25.02.2011).
- 38 *Milliyet* 7.1.2011 <http://www.milliyet.com.tr/arinc-tan-muhtesem-yuzyil-cikisi-siyaset/sondakika/07.01.2011/1336199/default.htm> (25.02.2011).
- 39 *Milliyet* 24.10.2007, <http://www.milliyet.com.tr/2007/10/24/guncel/axgun01.html>, (20.09.2010); kendelse: http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=646c7675-39c7-4f79-8040-606921f7797b (20.09.2010).
- 40 Mehmet Ali Birand: "No Information But Plenty of Stick," *Turkish Daily News*, 25.10.2007, <http://www.hurriyetdailynews.com/h.php?news=no-information-but-plenty-of-stick-2007-10-25> (21.09.2010); *Milliyet*, ibid.
- 41 Interview Istanbul, 3.11.2010 samt 10.11.2010. "RTÜK Ni anyan'ın "Soykırım" Dü üncesine Dayanamadı!" *Bianet* 25.06.2010, <http://bianet.org/bianet/ifade-ozgur-lugu/122964-rtuk-nisanyanin-soykirim-dusuncesine-dayanamadi>, (13.12.2010).
- 42 Interview Ankara, 25.10.2010, Istanbul 1.12.2010 samt 9.12.2010.
- 43 Gencel-Bek 2010, s. 182.